

Adaptarea curriculară pentru integrarea copiilor cu cerințe educative speciale (C.E.S) și schimbările de perspectivă generate de fenomenul globalizării

F. CHEIA

Integrarea fiecărui copil cu CES este o problema ce trebuie serios studiată. Pornim de la ideea că școala are datoria de a asigura șanse egale tuturor elevilor. Din păcate, în cazul fenomenului C.E.S, realitatea din teren ne arată că există o prăpastie între politici educaționale și implementarea lor.

Procesul de integrare educațională a elevilor cu CES include elaborarea unui plan de intervenție individualizat, în cadrul căruia, folosirea unor modalități eficiente de adaptare curriculară are un rol esențial.

Cuvinte-cheie: *adaptare curriculară, adaptare, integrare, cerințe educative, diferențiat*

Curriculum adaptation for the integration of children with special educational requirements (S.E.S.) and the changes in perspective generated by the phenomenon of globalization

F. CHEIA

The integration of each child with CES is an issue that must be seriously studied. We must start from the idea that the school has the duty to ensure equal opportunities for all students. Unfortunately, in the case of the C.E.S phenomenon, the reality on the ground only shows us that there is a gap between educational policies and their implementation. The process of educational integration of students with CES includes the development of an individualized intervention plan, in which the use of effective methods of curricular adaptation plays an essential role.

Keywords: *curriculum adaptation, adaptation, integration, educational requirements, differentiated*

Educația integrată se referă la includerea în structurile învățământului de masă a copiilor cu cerințe educative speciale, pentru a oferi un climat favorabil dezvoltării armonioase și cât mai echilibrate a personalității acestora.

Pornim de la ideea că școala are datoria de a asigura șanse egale tuturor elevilor. Prin șanse egale înțelegem crearea unor condiții identice: programe comune, manuale. Sistemul școlar care asigură aceleași condiții de instruire pentru toți elevii reprezintă o inegalitate, deoarece ei nu profită de aceste condiții.

Șanse egale tuturor elevilor înseamnă a asigura posibilități maxime de dezvoltare fiecăruia, în funcție de aptitudinile și interesele sale. Pentru ca activitatea instructiv-educativă să înregistreze progres trebuie realizată clar și într-un mod diferențiat.

Educația diferențiată vizează adaptarea activității de instruire la posibilitățile diferite ale elevilor, la capacitatea de înțelegere și ritmul de lucru propriu unor grupuri de elevi sau a fiecărui elev în parte. Desigur, acest proces cere timp, efort, cadre didactice calificate, instruite într-un mod special, profesori de sprijini motivați, muncă în echipă interdisciplinară: pedagog, consilier școlar, psiholog, cadru didactic, profesor de sprijin, învățător de sprijin.

Educația copiilor cu cerințe speciale cere: eficiență, caracter integrat, caracter diferențiat, adaptat/ adaptabil particularităților vârstei respectivelor elevi.

Realitatea din teren arată, nu doar că există o prăpastie între politici educaționale și implementarea lor, ci mai mult, dimensiunea serioasă a acestei prăpastii.

Cerințele educative speciale constituie o sintagmă recent apărută care definește cerințele specifice față de educație ale elevului derivate sau nu dintr-o deficiență. Cerințele educative speciale reies din particularitățile de vârstă, individuale de dezvoltare, învățare, din experiențele anterioare ale elevului, din problemele sociale și de existență ale lor.

Problema ridicată de cerințele educative speciale poate fi temporară sau poate fi pentru totdeauna. Apare în etapele cele mai timpurii ale dezvoltării și la toate nivelurile sistemului de educație.

Caracterul integrat al învățământului ne pune în față problema situației în care un elev cu cerințe educaționale speciale trebuie integrat într-o clasă obișnuită. În fapt este vorba pe de o parte de situația copilului respectiv, iar pe de altă parte, de situația clasei în care acel elev este integrat.

Adaptarea curriculară pentru integrarea copiilor cu cerințe educative speciale (C.E.S) și schimbările de perspectivă generate de fenomenul globalizării

În ambele aspecte, urmărim o bună înțelegere, reciprocă o coexistență socială normală a copiilor, în ciuda diferențelor existente între ei. Pentru elevul cu cerințe educaționale speciale înseamnă a fi înțeles și acceptat, cu tot bagajul lui, cu tot ce poate aduce activității de grup, în ciuda deficiențelor sale.

O normalizare a relațiilor este benefică și pentru ceilalți elevi, care învață să respecte dreptul la diferență, să fie solidari cu cei care întâmpină dificultăți.

Practica altor țări arată că integrarea unui elev cu cerințe educaționale speciale este o problema care trebuie serios studiată cu program de intervenție personalizat, care să conțină toate măsurile pentru progresul acestuia. În vederea alcătuirii programului de intervenție personalizat, învățătorul/ profesorul trebuie să fie sprijinit de specialiști: medic, psiholog și logoped, cadrul didactic de sprijin, o echipă și niciodată de un singur om.

Fiecare elev cu CES trebuie să beneficieze de un program adaptat de recuperare și să dezvolte adevăratul potențial fizic și psihic pe care acesta îl are.

Integrarea urmărește valorizarea la maxim a tuturor aptitudinilor elevului alcătuiindu-se un program de intervenție personalizat, care să cuprindă toate măsurile necesare pentru un rezultat pozitiv. Prin integrare se realizează și o pregătire psihologică elevului, care să ajute la crearea unor stări afectiv-emoționale corespunzătoare.

Raportul relației socializare-integrare-incluziune are în vedere implicații practice, teoretice și privesc evoluția sistemului de organizare a educației speciale și a pregătirii elevilor pentru integrare și incluziune în activități educative și în colectivități sociale normale.

Din categoria cerințelor educaționale speciale fac parte:

- elevi cu dificultăți motorii, sindrom Down, dificultăți de vorbire, tulburări de comportament, autism, deficit de atenție și hiperactivitate (ADHD), dar și cei care trec, printr-o perioadă mai grea (abandon familial, abuzuri, tulburări psiho-emoționale care dizabilitează formarea normală a personalității elevului).

Fac parte din această categorie și elevii supradotați. Acești elevi au nevoie de provocări pentru a-și menține interesul față de școală.

Munca diferențiată și programul pedagogic personalizat pentru elevii cu CES constă în stabilirea unor obiective și a unui program, diferit de restul clasei și adaptate în funcție de necesitățile și dificultățile elevului.

Obiectivele și conținuturile instructiv-educative ce urmează a fi parcurse de către fiecare elev cu CES trebuie stabilite de profesorul de sprijin și profesorul de la clasă, în egală măsură. Întreaga intervenție asupra elevilor din învățământul integrat presupune, o muncă în echipă: profesor de la clasă, profesor de sprijin, logoped, profesor consilier, părinți.

Rolul esențial în educația integrată îl deține învățătorul/ profesorul clasei, cel care reprezintă principalul factor de acțiune și de coordonare a programului de intervenție personalizat pentru elevii cu CES.

Ideal, ar fi ca profesorul/ învățătorul clasei:

- să-și perfecționeze pregătirea cu elemente care să ajute în includerea optimă în clasă a elevilor cu CES și asigurarea de șanse egale la educație;
- să manifeste interes continuu pentru identificarea, evaluarea și programarea periodică a conținuturilor învățării;
- să coopereze cu echipa educațională, și cu familia elevului;
- să participe la elaborarea planului de intervenție personalizat pentru fiecare elev cu CES și să urmărească parcursul educațional al acestuia.

Un cadru didactic are în colectivul său un elevul cu dizabilități acționează în urma unei reflecții îndelungate. Un punct important al intervenției grupului de specialiști îl reprezintă colaborarea cu părinții și consilierea acestora, implicarea lor directă în lucrul efectiv cu elevii, nu și în calitate de observatori ci de participanți activi.

Procesul de integrare educațională a elevilor cu CES include elaborarea unui plan de intervenție personalizat, în cadrul căruia, folosirea unor modalități eficiente de adaptare curriculară este esențial.

Curriculum-ul poate fi definit ca fiind un program de activități școlare în integralitatea sa, care se concretizează în planul de învățământ, programa școlară, manualele școlare, îndrumătoarele metodice, obiective și moduri comportamentale ce duc la realizarea obiectivelor, metodelor și mijloacele de predare-învățare, ce dezvoltă modurile de evaluare coerentă și corectă a rezultatelor.

În planul dezvoltării curriculare pentru elevii cu deficiență, are loc o mișcare în *sensuri diferite* față de curriculum-ul general pentru elevi.

Pe de o parte curriculum-ul acestora se restrânge, iar pe de altă parte se amplifică prin introducerea unor activități suplimentare individualizate, destinate compensării și recuperării stării de deficiență.

Spre exemplu, în cazul elevilor cu deficiență mintală, planul de învățământ se reduce, atât din punct de vedere al numărului de discipline de

Adaptarea curriculară pentru integrarea copiilor cu cerințe educative speciale (C.E.S) și schimbările de perspectivă generate de fenomenul globalizării

studiu, cât și din punct de vedere al conținutului informațional, ce urmează a fi însușit în fiecare capitol în parte.

Crește numărul de activități individuale, în care urmează să fie inclus elevul cu deficiență mintală, cu scopul recuperării acestuia pe partea deficitului cognitiv înregistrat.

Raporturile care se stabilesc cu fiecare elev sunt foarte importante. Acesta trebuie să simtă că este apreciat și validat ca individ. Ei vor fi motivați în participarea la procesul de învățământ după posibilități, cadrele didactice fiind în situația de a-și adapta metodele instructiv-educative.

Parteneriatul cât mai strâns între părinții elevilor cu dizabilități și cadrele didactice care pot interveni pentru consilierea acestora ajută la reducerea stresului pe care-l simt familiile și micșorează riscul ca cei care cresc acești elevi să-și manifeste frustrările asupra copiilor lor.

Reducerea izolării părinților se poate realiza punându-i în legătură cu alți părinți aflați în situații similare, promovând o abordare pozitivă a creșterii și disciplinării copiilor. Măsurile întreprinse trebuie să se adreseze factorilor ce contribuie la diferite forme de neglijare, inclusiv lipsa informațiilor, caracterul nepotrivit al acestora, respectul scăzut față de sine, sentimente de izolare, așteptări nerealiste și înțelegerea greșită a dezvoltării copilului și al rolului de părinte.

În scopul atingerii obiectivelor specifice, se realizează adaptări curriculare; înțelegând prin aceasta orice adaptare a conținuturilor disciplinelor școlare, precum și adaptării în mediul de învățare, în sfera procesului evaluativ și al adaptării ale unor mijloace tehnice de reabilitare folosite în procesul instructiv-educativ.

În vederea realizării acestor adaptări se iau în considerare, următoarele aspecte:

1. Poate să obțină aproximativ aceleași rezultate elevul cu cerințe educaționale speciale comparându-l cu elevii din clasă?
2. Poate fi sporită participarea elevului prin schimbarea organizării lecției?
3. Are nevoie elevul cu cerințe educaționale speciale de obiective curriculare adaptate?
4. Se implică învățătorul de la clasă în deciziile referitoare la adaptarea curriculară?
5. Corespunde din punct de vedere al conținutului, curriculum-ul adaptat nevoilor copilului?

Se folosește și activitate care oferă posibilitatea elevilor cu dificultăți de învățare să colaboreze unii cu alții prin discuții, lucrări de cercetare și/ sau jocul de rol.

Învățătorul clasei trebuie să dobândească/ să stăpânească o formă pregătire adecvată în educația specială, să fie capabil să poată identifica elevii cu cerințe educaționale speciale, să le recomande planuri, să elaboreze planuri individualizate, să fie disponibil în a lucra cu specialiști, cu părinții, să aibă capacități manageriale și pedagogice, să lupte pentru reducerea izolării/ discriminării copilului CES în clasă și în întreaga activitatea didactică.

Planificarea individualizată a învățării presupune adaptarea educației la nevoile individuale din perspectiva diferențelor dintre elevi. Diferențierea curriculumului, atât pentru copiii cu CES, cât și pentru cei cu potențial de învățare ridicat se întemeiază pe aceleași premise:

- scopurile educaționale pot fi atinse prin mai multe tipuri de programe adaptate;
- realizarea scopurilor educaționale este facilitată de selecția și organizarea realistă a obiectivelor educaționale conform diferențelor individuale;
- diferitele aspecte, cerințe educaționale pot fi întâmpinate prin oportunități educaționale variate.

Elaborarea unei adaptări curriculare se poate realiza prin:

Extensiune pentru elevii al căror potențial intelectual nu este afectat, prin introducerea unor activități suplimentare de însușire prin compensare a unor limbaje alternative de comunicare.

Activități de socializare-pentru cei cu probleme de auz și văz.

Selectarea conținuturilor din curriculum general pentru elevii din școala de masă și renunțarea la acele conținuturi ce nu pot fi înțelese de copiii cu CES.

Diferențierea curriculară necesită astfel selecționarea sarcinilor de învățare după criteriul capacității intelectuale, ritmul de lucru și nu după criteriul vârstei cronologice. Este nevoie de o adaptare a procesului instructiv educativ la posibilitățile intelectuale, la interesele cognitive, la ritmul și stilul de învățare al elevului cu CES.

Ținând cont de diferențele individuale elevii care participă la procesul de educație trebuie să beneficieze de o diferențiere educațională pentru că:

- au abilități, interese și experiențe diferite;

Adaptarea curriculară pentru integrarea copiilor cu cerințe educative speciale (C.E.S) și schimbările de perspectivă generate de fenomenul globalizării

- provin din medii socio-familiale diferite și au diferite comportamente afective (timiditate, emotivitate etc.);
- au un potențial individual de învățare.

Modul diferențiat de lucru ar trebui să fie o practică incluzivă pentru fiecare grup de elevi pentru că:

- aceștia învață în ritmuri diferite;
- au experiențe de viață diferite și presupun adoptarea unor metode de învățare diferite și a unor materiale și mijloace didactice diverse;

Dificultățile de învățare la clasă apar pentru că:

- au urmat cu întreruperi (din cauza bolii) etapele în educație (învățământul preșcolar, începutul clasei pregătitoare, abandon școlar sau absentism crescut);

- au dificultăți emoționale, sociale sau de comportament;
- prezintă tulburări senzoriale de auz sau de văz;
- au dificultăți de învățare a scris-cititului (dislexia-disgrafia);
- au dificultăți perceptiv-motrice (orientare în spațiu și timp, schemă corporală);

- au retard;
- au dificultăți de vorbire sau de limbaj și de comunicare;
- procesul de predare — învățare — evaluare este neadecvat nevoilor educaționale și diferențelor individuale dintre elevi (sarcini prea grele sau prea ușoare, metode neparticipative, timp insuficient dozat, material didactic inadecvat sau insuficient, sau chiar suprasolicitant).

Adaptarea curriculumului realizat de cadrul didactic la clasă pentru predarea, învățarea, evaluarea diferențiată se poate realiza prin:

- adaptarea conținuturilor având în vedere atât aspectul cantitativ cât și aspectul calitativ, planurile și programele școlare fiind adaptate la potențialul de învățare al elevului prin extindere, selectarea obiectivelor și derularea unor programe de recuperare și remediere școlară suplimentare, etc.;

- adaptarea proceselor didactice având în vedere mărimea și gradul de dificultate al sarcinii, metodele de predare (metode de învățare prin cooperare, metode activ-participative, jocul didactic), materialul didactic (intuitiv), timpul de lucru alocat, nivelul de sprijin (sprijin suplimentar prin cadre didactice de sprijin);

- adaptarea mediului de învățare fizic, psihologic și social;
- adaptarea procesului de evaluare, având în vedere ca finalitate dezvoltarea unor capacități individuale ce se pot exprima prin diverse proiecte și produse (scrise, orale, vizuale).

Modalitatea de evaluare poate fi adaptată în funcție de potențialul individual.

Evaluarea trebuie să vizeze identificarea progresului real realizat de elev luând ca punct de plecare rezultatele evaluării inițiale. Aceste rezultate conduc la selectarea obiectivelor pe care le propunem, la selectarea conținuturilor și a acelor activități de învățare care vor corespunde cel mai bine nevoilor copilului în cauză în scopul unui progres educativ.

După o adaptare corectă a programei școlare realizată de către cadrul didactic de la clasă, în colaborare cu cadrul didactic de sprijin, la potențialul elevului, urmează structurarea unui plan de intervenție personalizat cu un scop (obiective pe termen lung) și obiective pe termen scurt.

Scopul final al acestuia este de a răspunde cerințelor elevului pentru asigurarea dezvoltării sale, coerenței și complementarității intervențiilor ulterioare.

Moment de analiză și reflecție asupra noilor provocări și problematice din sfera educației, determinate de schimbările de perspectivă generate de fenomenul globalizării:

Educația pentru toți a fost definită ca acces la educație și la calitatea acesteia pentru toți copiii, fiind identificate **două obiective generale** (Salamanca, 1994):

Asigurarea posibilităților participării la educație a tuturor copiilor, indiferent de cât de diferiți sunt ei și cât se abat, prin modelul personal de dezvoltare, de la ceea ce societatea a denumit normal. Participarea presupune în primul rând accesul și apoi identificarea modalităților prin care fiecare să fie integrat în structurile ce facilitează învățarea socială și individuală, să contribuie și să se simtă parte activă a procesului.

Reținem că una dintre valorile timpului prezent este competența, iar competitivitatea unei țări trebuie să înceapă prin căutarea ei în sala de clasă. Pentru aceasta este nevoie să se acorde atenție procesului de alegere și menținere a opțiunii pentru cariera didactică, prin întoarcerea la valorile fundamentale ale educației.

Modul în care raportarea la valori influențează felul în care privim educația, precum și modul în care concepte cu caracter globalizator ne fac să uităm de specificul local/ zonal/ național al educației. Pentru a le ilustra, au fost exemplificate teste/ modalități internaționale ce evaluează sistemele de învățământ, precum și măsurile pe care unele state le-au luat pentru a aduce educația mai aproape de nevoile elevului, spre noua tipologie de elev a „erei digitale”, multiculturală, plurilingvistice etc.

Adaptarea curriculară pentru integrarea copiilor cu cerințe educative speciale (C.E.S) și schimbările de perspectivă generate de fenomenul globalizării

Globalizarea este astăzi un fenomen incontestabil, care afectează profund sistemele statelor. În sensul său actual, termenul **globalizare** s-a ivit din constientizarea faptului că lumea se află într-un proces prin intermediul căruia va deveni un fel de „sat global” sau, cel puțin, un singur sistem economic, socio-politic și cultural. Prin urmare, implicațiile fenomenului pentru domeniul educației sunt serioase și incontestabile.

Globalizarea este toată dinamica economică, politică și social:

- avantaje și dezavantaje;
- interdependență între state;
- relație mai flexibilă;
- schimb comercial și tehnologic mai mare și mai eficient;
- impact profund în procesele socio-culturale;
- deschidere în termeni economici, sociali, tehnologici și culturali;
- a permis un acces mai mare și mai ușor la resursele tehnologice;
- impact profund asupra limbii și a modalităților de comunicare.

Dispariția culturii locale și a identității naționale:

- într-o lume din ce în ce mai multiculturală, pierderea noțiunii de identitate este palpabilă, dând loc transculturării;
- diversitatea culturală nu este un fapt negativ în sine, este invizibilitatea și chiar dispariția manifestărilor și practicilor culturale care fac parte din identitatea unei națiuni;

O parte dintre cercetările întreprinse asupra implicațiilor fenomenului globalist în educație încearcă să demonstreze că însuși fundamentul acesteia este zguduit din temelii. Sunt teorii, precum este aceea a lui J.Donald, care afirmă că globalizarea economică și revoluția informațională au schimbat radical natura procesului de predare-învățare, promovând dez-instituționalizarea acestuia. Diversificarea și fragmentarea, specifice societăților globale, ar duce la anularea idealurilor educaționale naționale, care vor fi limitate la a răspunde cerințelor economice în condițiile competiției globale.

Rețetele virtuale de învățare, concurente cu educația tradițională, ar putea duce la transformarea radicală a școlii, reducând activitatea acesteia la certificarea competențelor individuale.

Referințe

1. Andruszkiewicz M., Prenton K. Educația incluzivă. Concepte, politici și practici în activitatea școlară.
2. Bucun N. Educație incluzivă curriculum de formare; Inst. de Șt. ale Educației, Lumos Moldova.
3. Bucun N., Gînu D., Cara A., Curs Modulul V, Bariere în învățare și participare. Particularități de dezvoltare a copiilor.
4. Bucun N., Rusnac V., Paladi O. Metodologia de evaluare a copiilor cu cerințe educaționale speciale, Chișinău, 2012.
5. Cucuș C., „Pedagogie (Ediția a II-a revăzută și adăugită), Editura Polirom, Iași, 2006.
6. Dahrendorff R., Cvadratura cercului globalizării. În: Ică I.I., Marani, G., p.444.
7. Delors J., Comoara lăuntrică, Raportul către UNESCO al Comisiei internaționale pentru Educație în secolul XXI, Iași, Editura Polirom, 2000, p. 30.
8. Delors, J. (coord.) Comoara lăuntrică, Raportul către UNESCO al Comisiei Internaționale pentru Educație în secolul XXI, Iași, 2000.
9. Gerghuț, A., Sinteze de psihopedagogie specială, Ghid pentru concursuri și examene de obținere a gradelor didactice, Iași: Polirom, 2005.
10. Gherguț A. Psihopedagogia persoanelor cu cerințe special. Iași: Polirom, 2006.
11. Guțu VI ș.a. Curriculum de bază. Documente reglatoare. Cimișlia: TipCim, 1997.
12. Guțu VI. (coord.) Psihopedagogia centrată pe copil. Chișinău: CEP USM, 2008.
13. Guțu VI. Cadru de referință al Curriculumului Național. Chișinău: Știința, 2007.
14. Guțu VI. Proiectarea didactică în învățământul superior. Chișinău: Știința, 2007.
15. Guțu VI. ș.a. Proiectarea standardelor de formare profesională inițială în învățământul universitar: Ghid metodologic. Chișinău: CEP USM, 2003.
16. Guțu VI. Tehnologiile educaționale: Ghid metodologic. Chișinău: Cartier Educațional, 1998.
17. Guțu, VI. Obiectivele educaționale: clarificări conceptuale și metodologice. În: Didactica Pro, Pedagogie. Chișinău: CEP USM, 2013.
18. Guțu, VI. Sistemul de asigurare a calității în învățământul primar și secundar general la nivel local. Chișinău: CEP USM, 2013.
19. Hamburg D.D. Education for Conflict Resolution (preluată din Annual Report 1944, Carnegie Corporation, New York).
20. Iosifescu Ș. (coord.), Câmpean A., Chicinaș L., Dragomir M. Management educațional pentru instituțiile de învățământ , ISE-MEC, București, 2001.
21. Lifelong Learning in the Global Knowledge Society: Challenges for Developing Countries, A World Bank Report.
22. Policies and Strategies for Education: a World Bank Review, 1995.
23. Popa N.L. Educație și globalizare. Realitate sau speculație?, În: Analele Științifice ale Universității ”Al.I. Cuza” Iași, 2001-2002.
24. Popescu M. Implicarea comunității în procesul de educație. Editura Corint ,2000
25. Ramonet I. Geopolitica haosului, București: Editura Doina, 1998.
26. Zamagni, S. Globalizarea ca specific al economiei postindustriale: implicații economice și opțiuni etice. În: Ică I.I., Marani, G., Gândirea socială a Bisericii, Sibiu: Editura Deisis, 2002.

F. CHEIA

Adaptarea curriculară pentru integrarea copiilor cu cerințe educative speciale (C.E.S) și schimbările de perspectivă generate de fenomenul globalizării

Date despre autor

Florin CHEIA (*România*). Doctorand, Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Departamentul Științe ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: florincheia@yahoo.com

ORCID: 0009-0002-4044-8996